

Paviljon Republike Slovenije
19. mednarodna arhitekturna razstava
La Biennale di Venezia
10. 5.–23. 11. 2025

Sporočilo za medije

Muzej za arhitekturo in oblikovanje (MAO) v slovenskem paviljonu 19. mednarodne razstave arhitekture La Biennale di Venezia predstavlja projekt *Mojstri gradijo* kustosov Ane Kosi in Ognena Arsova.

Projekt slovenskega paviljona obravnava vprašanje razvoja tehnologije gradnje, ki danes vključuje robotizacijo, prefabrikacijo, umetno inteligenco, 3D-tiskanje in druge tehnologije, ter pri tem izpostavlja nepričakovan paradoks. Kljub t. i. tehnološkemu napredku sta kakovost in razvoj grajenega okolja še vedno v veliki meri odvisna od tihega znanja mojstrov na gradbišču. Vrsta njihovih veščin, ki bistveno prispevajo k prevodu načrta v kakovostno arhitekturo, je nujna za materializacijo objektov. Avtorji paviljona skozi proces gradnje skupine tridimenzionalnih totemov raziskujejo razmerje arhitekt – mojster – arhitektura.

Projekt paviljona je sestavljen iz treh enakovrednih delov: prostorske instalacije v beneškem Arsenalu, kataloga, ki obravnava odnos med arhitektom in mojstrom v zgodovinskem in današnjem kontekstu, ter medresorskega simpozija na temo produkcije sodobne arhitekture v Sloveniji, ki bo novembra v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani.

Koncept paviljona

Dobra arhitektura po eni strani uteleša umetnost, inženirstvo, invencijo, tektoniko, materialnost, taktilnost in atmosfero. Po drugi strani pa njena materializacija poteka fizično surovo in intenzivno, z gradnjo na glasnih, umazanih, »hardcore« gradbiščih. Eterična avra, ki jo pripisujemo arhitekturnim objektom, je tako v ostrem kontrastu s procesom njihovega izdelovanja. Narava poklica sodobnega arhitekta se progresivno oddaljuje od aktivnega spremljanja gradnje. Na to vplivajo vedno večja obremenjenost arhitekture s kompleksnimi birokratskimi mehanizmi, izpopolnjena digitalna načrtovalska orodja, ki težijo k čim večjemu nadzoru nad projekti pred gradnjo, in razmišljanje o arhitekturi kot o formalnem objektu brez misli na njegovo tehnično strukturo. A vendar je distanciranje arhitektov od gradnje v navzkrižju s samim bistvom poklica. Beseda »arhitekt« izhaja iz starogrškega izraza »arhitekton«, pri čemer *arhi* pomeni »glavni« oziroma »vodilni«, *tekton* pa »tisti, ki gradi«. Beseda »arhitekton« torej označuje glavnega gradbenega mojstra. Samo bistvo poklica arhitekta izvira iz njegove aktivne vloge na gradbišču.

Mójster – kdor zna kaj dobro, navadno strokovno narediti (SSKJ)

Danes je gradbišče prostor, kjer se abstraktni svet ACAD-a ali BIM-a, Excelovih tabel, koordinacijskih mailov, ponudb in pogajanj sreča z realnostjo gradnje. Analiza sodobnih slovenskih gradbišč jasno kaže, da je gradnja močno odvisna od človeške delovne sile in »know-howa« ljudi, ki gradijo. Istočasno pa se gradbena industrija in posledično arhitektura srečujeta s kriznim pomanjkanjem mojstrov, ki so s svojimi veščinami bistveni za prevod načrta v kakovosten objekt oz. arhitekturo.

Glede na situacijo želi gradbeništvo slediti trendom digitalizacije, robotizacije in mehanizacije ter »problem z delavci« rešiti z njihovo čim večjo eliminacijo iz procesa gradnje. S tem naj bi bili v idealiziranem scenariju odpravljeni vsi s človekom povezani neželeni pojavi v procesu gradnje: nezadostnost, nezanesljivost, izvedbene napake, bolezni. In vendar se na sodobnem gradbišču ravno človeški faktor s svojo ustvarjalno sposobnostjo kaže kot ključen. V dani situaciji se je ponovno razkril pomen ročnih spretnosti gradbenih mojstrov, ki jih v veliki meri ni mogoče nadomestiti. Ta

vpogled kaže, da najdragocenejša razsežnost njihovega dela ni in nikoli ni bila zgolj ročna spretnost, temveč vedno tudi miselna. Pokazalo se je, koliko »intelligence« oziroma »tihega znanja« se skriva v gradbenih dejavnostih in poklicih, ki so običajno veljali za le fizične.

Pri tihem znanju mojstra na gradbišču gre za specifično povezavo fizičnega giba roke (ali celega telesa) z vzporednim razmišljanjem o tem, kaj dela. To znanje, ki se z izkušnjami vtke v fizično telo mojstra, postaja vedno bolj nezavedno, zato ga mnogokrat opišemo preprosto kot »občutek«.

Kot pravi Richard Senneth v delu *The Craftsman*, mojster med svojim delom neprestano raziskuje dimenzije svojih spretnosti, predanosti in presoje na samosvoji način. Preplet fizičnega in miselnega najbolje deluje takrat, ko na bistroumen in praktičen način pokaže, kako nekaj narediti in kako reševati probleme. Pri gradbenih mojstrih gre za specifično željo po ustvaritvi nečesa materialnega in prezentnega, s čimer se identificirajo in kar imajo na koncu tudi za svoje. Identifikacija z objektom gradnje, mojstrski odnos do dela in avtonomno reševanje problemov so specifične človeške lastnosti, ki jih 3D-tiskalniki, roboti in računalniki nimajo. In prav ta avtonomni, kreativni človeški faktor se izkazuje kot ključen za razvoj gradbeništva in arhitekture.

V kontekstu osrednje teme Beneškega bienala z naslovom *Intelligens. Naravno. Umetno. Kolektivno* avtorji slovenskega paviljona izpostavljamo mojstrska znanja, tehnike in veščine kot integralen in nenadomestljiv del arhitekturne produkcije ter s tem repozicioniramo razumevanje vloge gradbenih delavcev v procesu nastajanja arhitekture. Sodobno arhitekturo raziskujemo tako, da pozornost s končnih arhitekturnih objektov preusmerjamo na sam proces izdelovanja: gradnjo na gradbišču. Vprašanje je, ali ta preusmeritev pozornosti lahko prispeva k novemu razumevanju sodobne arhitekture.

Prostorska instalacija v Arsenalu

Slovenski paviljon v Arsenalu sestavljajo štirje totemi, ki ponazarjajo družino mojstrov z gradbišča, ter velikoformatni dokumentarni video o procesu njihove gradnje. Totem je duhovno bitje, predmet oziroma simbol, ki služi kot emblema določene skupine ljudi, plemena ali klana. Naši totemi so skonstruirani in izvedeni kot fizični manifest mojstrskega znanja in veščin.

Gradnja totemov je bila ključni del projekta slovenskega paviljona, ki skozi eksperimentalni proces raziskuje razmerje arhitekt – mojster – arhitektura. Totemi so bili zasnovani v skladu s standardnimi metodami in orodji arhitekturnega načrtovanja. Oblikovanje njihovih posameznih elementov je izhajalo iz tehnik izdelovanja in gradnje, kakršne najdemo na sodobnem gradbišču. Izvedeni so bili na podlagi načrtov, popisa in tehničnega poročila; njihovo izdelavo je spremljala redna komunikacija med arhitekti in mojstri.

Postavitev totemov v Arsenalu se odziva na prostor, obenem pa med njimi vzpostavlja medsebojne interakcije. Z utelešanjem prenosa mojstrskega znanja iz abstraktnega in nevidnega v konkretno in otipljivo izpostavljajo posamezne veščine ter odpirajo prostor za njihovo refleksijo v širšem arhitekturnem diskurzu. Vsak totem izhaja iz značilnosti konkretnih mojstrov,

vendar postavljeni v paviljon niso le reprezentacija določenih oseb, ampak so spomeniki mojstrstvu, ki presegajo posameznika ter so prepuščeni novim zgodbam, interpretacijam in asociacijam.

Katalog

Katalog *Mojstri gradijo*, ki sta ga uredila Ana Kosi in Ognjen Arsov s sodelavci, je zasnovan kot besedilni in vizualni dokument procesa eksperimentalne gradnje slovenskega paviljona ter pomeni njegovo vsebinsko poglobitev. Strukturiran je kot dramaturški preplet arhitekturne teorije in zgodovine, statističnih analiz slovenskih gradbišč, tehnične predstavitev totemov, gradbenega dnevnika, debat z mojstri, razmišljanja o arhitekturni risbi in literarnega teksta. V njem so na enakovredni ravni izpostavljeni in povezani svetovi arhitektov, gradbincev in mojstrov. Poleg besedil različnih žanrov so ključni del kataloga avtorske fotografije Klemna Ilovarja, ki so dokumentirale proces in ujele atmosfero gradnje. Katalog je oblikoval grafični oblikovalec Nejc Prah. Izšel bo v slovenskem in angleškem jeziku in bo ob odprtju paviljona na voljo v trgovini in spletni trgovini MAO ter v knjigarni Electe na bienalu.

»Tema letošnjega slovenskega paviljona izhaja iz naše neposredne izkušnje s terena. Smo arhitekturno-projektantski biro KIP (Kosi in partnerji) in smo ob gradnji naših projektov dnevno prisotni na gradbiščih. Pri našem delu se izkazuje, da sta kakovost in razvoj arhitekture odvisna od tamkajšnje prisotnosti izkušenih mojstrov. V času, ko se gradbiščnim mojstrom jemljeta veljava in mesto v arhitekturi, s slovenskim paviljonom pozivamo k nasprotni poziciji. Menimo, da je treba delo mojstrov izpostaviti kot ključno inteligenco v procesu gradnje.«

Ana Kosi, kustosinja in arhitektka

»Za to, da se arhitektura uspešno zgradi, potrebujemo dobro ekipo arhitektov in projektantov, dobrega investitorja, pogodbo s kakovostnim gradbenim podjetjem, izkušen gradbeni nadzor, naklonjeno politično voljo, cikel ugodnih cen gradbenih materialov in ugoden kredit. V tej splošni formuli pa manjka en ključni člen, ki pri ‚deljenju zaslug‘ za dobro zgrajeno arhitekturo mnogokrat ostaja spregledan. To so vešči mojstri, ki objekt na gradbišču gradijo s svojim znanjem, voljo in s svojimi rokami.«

Ognen Arsov, kustos in arhitekt

»Arhitektura je danes neizogibno povezana s kompleksnim procesom njene produkcije. Sodoben arhitekturni projekt izvira iz družbenih in zakonodajnih izhodišč ter politik, lokacijskega konteksta, estetskih referenc, digitalnega projektiranja in modeliranja ter tehnoloških in finančnih danosti, ki vplivajo na njegovo nastajanje. Vendar arhitekturni diskurz večinoma izpostavlja le enega akterja tega procesa – arhitekta oz. projektanta. Avtorji slovenskega paviljona se s projektom *Mojstri gradijo* kritično lotevajo tovrstnega diskurza. V kontekstu Beneškega bienala, ki z naslovom *Integlliens. Naravno. Umetno. Kolektivno* obravnava različne definicije in oblike inteligence ter poziva k njeni širši in bolj vključujoči opredelitvi, kustosi preusmerjajo fokus od ideje in učinka arhitekture na vmesno fazo procesa – na njeno materializacijo in delovno silo, ki jo dejansko omogoča.«

Maja Vardjan, komisarka slovenskega paviljona

O avtorjih

Ana Kosi je leta 2011 diplomirala na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. V času študija se je v okviru izmenjave Erasmus eno leto izobraževala na šoli Politecnico di Milano v Italiji. Je soustanoviteljica arhitekturnega biroja Svet vmes, katerega partnerica je bila od leta 2010 do 2016. Med letoma 2017 in 2022 je delala kot asistentka v arhitekturnoteoretskem seminarju prof. Petre Čeferin (Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani). Od leta 2018 do 2021 je bila članica uredniškega odbora revije Outsider. Je soavtorica več arhitekturnih publikacij (INTRO – zbornik Fakultete za arhitekturo, Berge FA, Arhitekturni človek) in avtorica številnih člankov, ki so bili objavljeni v Outsiderju, Delu in Orisu. Leta 2017 je v partnerstvu z Ognenom Arsovom ustanovila arhitekturni biro KIP (Kosi in partnerji). Izvedeni projekti, katerih soavtorica je Ana Kosi, so prejeli več domačih in tujih nagrad.

Ognen Arsov je diplomiral na Fakulteti za arhitekturo v Skopju, od leta 2004 pa živi v Ljubljani. Med študijem je sodeloval pri več restavratorskih projektih in pri organizaciji nekaj razstav. Po podiplomskem študiju na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje si je delovne izkušnje nabiral v več slovenskih arhitekturnih birojih (Arhem, Sadar+Vuga, Šabec Kalan Šabec arhitekti, Arhitektura Krušec, Svet vmes). V svoji praksi je sodeloval pri več nagrajenih projektih večjega in manjšega merila, ki so bili objavljeni v domačih in tujih revijah. Leta 2017 je s partnerico Ano Kosi ustanovil arhitekturni biro KIP (Kosi in partnerji). Izvedeni projekti, katerih soavtor je Ognen Arsov, so prejeli več domačih in tujih nagrad.

Sodelujoči

Razstava

Kustosa
Ana Kosi
Ognen Arsov

Komisarka
Maja Vardjan

Asistent komisarke
Nikola Pongrac

Asistenta kustosov
Žiga Rošar
Blaž Šenica

Projektna ekipa
Valentina Tina Božak
Teodora Petrushevskij
Jakob Marčič
Urša Koželj
Nik Štrubelj

Grafično oblikovanje
Studio Nejc Prah

Strokovna svetovalca
Boštjan Vuga
Jeff Bickert

Video
Rok Kajzer Nagode, režiser
in direktor fotografije
Dominik Mencej, montažer
Andraž Žigart, dodatni posnetki

Produkcija filma
Kolektiv 96

Fotografije razstave
Klemen Ilovar

Koordinator postavitve v Benetkah
eiletz | ortigas architects

Tisk razstavnih panojev
DA Tisk

Odnosi z javnostmi
Manca Košir

Marketing
Ana Kandare

Katalog

Izdajatelj
Muzej za arhitekturo
in oblikovanje (MAO)

Zanj
Maja Vardjan, direktorica

Urednika
Ana Kosi
Ognen Arsov

Izvršna urednika
Ajda Bračič
Blaž Šenica

Besedila
Ana Kosi
Ognen Arsov
Maja Vardjan
Blaž Šenica
Ana Svetel

Sodelujoči mojstri
Aleš, krovec
Damian, monter
Elfim, zidar
Fadil, suhomontaža
Gašper, ključavničar
Gojko, strojne inštalacije
Jernej, suhomontaža
Klemen, monter
Kristjan, keramičar
Matjaž, dekorativni omet
Mitja, keramičar
Neim, zidar
Omer, zidar
Rene, mizar
Rok, mizar
Sašo, mizar
Zoki, suhomontaža

Grafično oblikovanje
Studio Nejc Prah

Fotografije
Klemen Ilovar

Dodatne fotografije na gradbišču
Matic Pandel

Lektura slovenskih besedil
Katja Paladin

Prevod v angleščino
Andreja Šalamon Verbič

Lektura angleških besedil
Jeff Bickert

Tisk
Collegium Graphicum

Kontakt za medije

Manca Košir, odnosi z javnostjo
Muzej za arhitekturo
in oblikovanje
Rusjanov trg 7
1000 Ljubljana
press.bio@mao.si
+386 51 269 974
www.mao.si

Gradivo za medije

Kontakt arhitektov

Ana Kosi in Ognen Arsov, KIP
Gospodsvetska cesta 5
1000 Ljubljana
www.kip.si
info@kip.si
+386 31 445 393
+386 40 418 515

Producent

Muzej za arhitekturo
in oblikovanje (MAO)

S podpora Ministrstva za
kulturo Republike Slovenije

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Strateški partner

Generalni sponzor

Sponzorji

MIZARSTVO ZALAR

DiEM

PERTOT
Materiali. Forme. Idee.